

NOSITEL NOBELOVEJ CENY ZA LITERATÚRU

ORHAN PAMUK

Moje meno je
Červená

Moje meno
je Červená

ORHAN PAMUK
**Moje meno
je Červená**

Z autorizovaného anglického prekladu preložil
OTAKAR KOŘÍNEK

slovařt

BENIM ADIM KIRMIZI

Copyright © İletisim Yayıncılık A.Ş., 1998

All rights reserved

Translated from the authorized English translation
of Erdag M. Gökner, 2001, as published by Faber and Faber Ltd,
London / Knopf, New York

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,
Bratislava 2007, 2017

Translation © Otakar Kořínek 2007, 2017
Doslov Gabriel Pirický

ISBN 978-80-556-2894-3

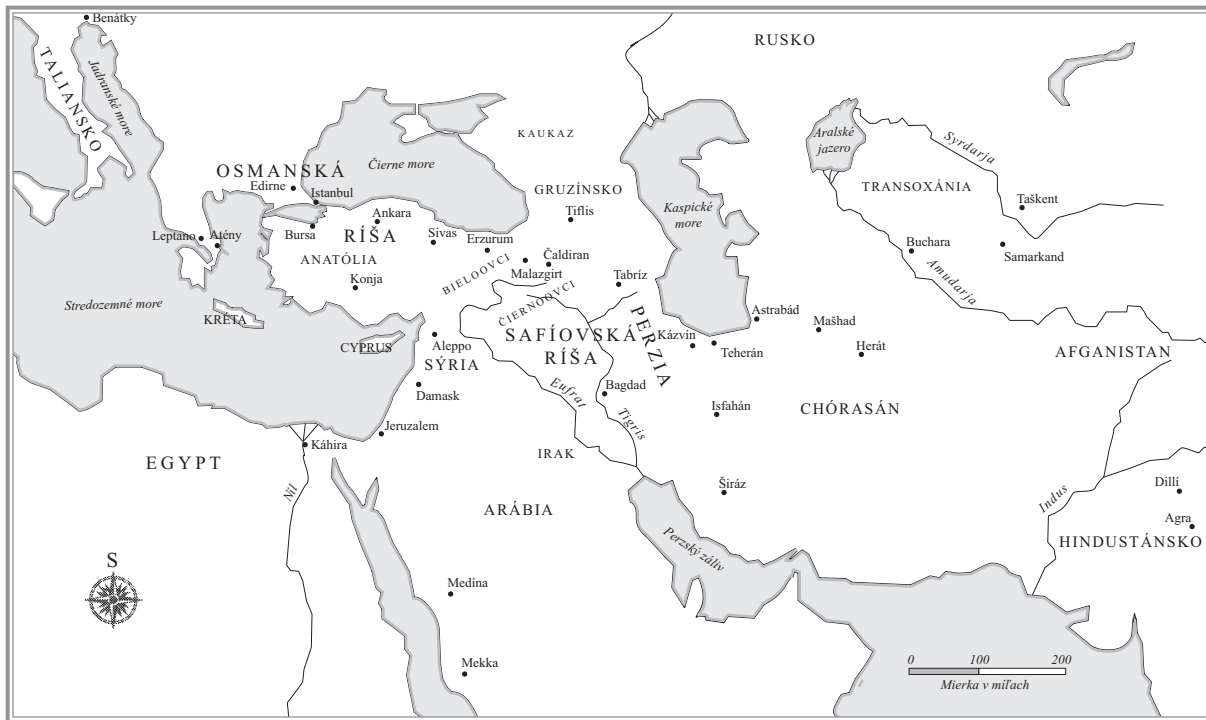
Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy
sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi
prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými,
ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom súčasného
a ani budúceho informačného systému a podobne, bez
predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Venujem Rüji

*Keď ste niekoho zabili,
zvádzali ste to jeden na druhého.*
Korán, „Krava“, 72

Nemožno porovnávať slepého a vidiaceho.
Korán, „Stvoriteľ“, 19

Bohu patrí východ a západ.
Korán, „Krava“, 115

1

Som mŕtvola

Som už len mŕtvola, telo na dne studne. Hoci som sa naposledy nadýchol dávno a prestalo mi biť srdce, nikto okrem môjho podlého vraha nevie, čo sa mi stalo. Ten naničhodník mi skúsil pulz a popočúval dych, aby mal istotu, že som mŕtvy, potom ma kopol do brucha, priniesol ma k okraju studne, dvihol ma a hodil dolu. Keď som dopadol, hlava, ktorú mi rozbil kameňom, sa roztrieštila – tvár, čelo, líca mi rozdrvilo, kosti som mal dodrúžgané a ústa mi naplnila krv.

Som nezvestný takmer štyri dni. Moja žena a deti ma akiste hľadajú. Dcéra, vyčerpaná od plaču, určite nervózne vyzerá pri bráne. Áno, viem, že sú všetci pri obloku a dúfajú v môj návrat.

Ale – naozaj ma čakajú? Tým si nemôžem byť istý. Možno si zvykli na moju neprítomnosť – sklúčujúce! Lebo tu na druhej strane nikto nemá pocit, že jeho predchádzajúci život trvá. Pred mojím narodením existoval nekonečný čas a po mojej smrti nevyčerpatelný čas. Nikdy som o tom takto nerozmýšľal – žil som žiarivo medzi dvoma temnými večnosťami.

Bol som šťastný, teraz viem, že som bol šťastný. Tvoril som najlepšie iluminácie v dielni nášho sultána – moje majstrovstvo nikto nepredstihol. Práca, ktorú som robil pomi-
mo, mi vynášala deväťsto strieborných mincí mesačne, takže toto sa mi, prirodzene, znáša ešte ťažšie.

Mal som na starosti maľovanie a výzdobu kníh. Iluminoval som okraje stránok, koloroval som ich bordúry čo naj-

realistickejšími vyobrazeniami listia, konárov, ruží, kvetov a vtákov. Maľoval som vlnité mračná v čínskom štýle, strapce prekrývajúceho sa viniča a celé pralesy farieb, v ktorých sa ukrývali gazely, veslice, sultáni, stromy, paláce, kone a lovci. V mladosti som zdobil taniere, zadné strany zrkadiel, truhlice, občas strop v zámku či v bosporskej rezidencii alebo aj drevené lyžičky. V neskorších rokoch som však pracoval iba na stránkach rukopisov, lebo náš sultán za to dobre platil. Nemôžem povedať, že by sa mi to teraz zdalo bezvýznamné. Hodnotu peňazí poznáte, aj keď ste mŕtvi.

Keď ako zázrakom počujete môj hlas, možno si pomyslíte: „Koho zaujíma, koľko si zarábal, keď si žil? Radšej nám povedz, čo vidíš. Existuje život po smrti? Kde je tvoja duša? A čo nebo a peklo? Aká je smrť? Máš bolesti?“ Máte pravdu, živí sú mimoriadne zvedaví na posmrtný život. Možno ste počuli príbeh o mužovi, ktorého tak hnala zvedavosť, že sa túlal medzi vojakmi na bojových poliach. Medzi zranenými, ktorí v kalužiach krvi bojovali o život, hľadal niekoho, kto zomrel a vrátil sa do života, vojaka, ktorý by mu povedal o tajomstvách druhého sveta. No jeden z Timurových bojovníkov, ktorý ho pokladal za nepriateľa, ho obratným seknutím jataganu rozťal napoly, takže onen muž dospel k záveru, že v záhrobí sa človek rozštiepi vo dvoje.

Nezmysel! Celkom naopak, dokonca by som povedal, že duše, rozdelené v živote, v záhrobí splynú. Na rozdiel od tvrdení hriešnych nevercov, ktorí upadli pod nadvládu diabla, druhý svet, vďaka Bohu, naozaj existuje, a dôkazom je, že sa vám z neho ozývam. Zomrel som, ale neprestal som existovať, ako zreteľne vidíte. Isteže, musím priznať, že som sa tam nestretol s riekami, tečúcimi popri strieborných a zlatých nebeských pavilónoch, so širokolisnatými stromami, obťažkanými naliatym ovocím, ani s krásnymi huriskami, ktoré sa spomínajú vo vznešenom Koráne – hoci si veľmi dobre spomínam, ako často a nadšene som tie okaté hurisky, opísané v súre „Nezvratná udalosť“, maľoval. Nie je tam ani stopy po riekach mlieka, vína, čerstvej vody a medu, čo tak kvetnato opisuje nielen Korán, ale aj vizionárski

rojškovia ako Ibn Arabí. Nemám však v úmysle nahlodávať vieru tých, čo žijú spravodlivo v nádeji a predstavách druhého sveta, a preto vyhlasujem, že všetko, čo som videl, sa vzťahuje len na moju osobnú skúsenosť. Každý veriaci s čo len malým poznaním života po smrti vie, že nespokojenec v mojom stave je dosť deprimovaný, aby videl nebeské rieky.

Slovom, ja, známy ako majster Elegantný Efendi, som mŕtvy, ale nie pochovaný, a preto duša celkom neopustila moje telo. Táto zvláštna situácia – hoci môj prípad nie je, samozrejme, prvý – spôsobuje nesmrteľnej časti môjho ja príšerné utrpenie. Necítim síce rozdrúzanú lebku ani rozkladajúce sa dobité telo, plné dolámaných kostí a čiastočne ponorené v ľadovej vode, no zato cítim hlboké muky duše, ktorá sa zúfalo ruve, aby unikla zo svojho smrteľného zámotku. Je to, akoby sa celý svet spolu s mojím telom zmršťoval do úzkostnej hrudky.

Toto zmršťovanie môžem prirovnať iba k prekvapujúce-
mu pocitu uvoľnenia, aké som zažil v bezpríkladnom okamihu smrti. Áno, keď ma ten ničomník nečakane udrel kameňom a rozbil mi hlavu, hneď som vedel, že ma chce zabiť, ale neveril som, že to dokončí. Zrazu som si uvedomil, že som človekom plným nádejí, teda čosi, čo som nevnímal, keď som žil život v ústraní medzi dielňou a domovom. Nechtami, prstami, zubami, ktoré som doňho zatínal, som sa náruživivo držal života. Nebudem vás nudiť nepríjemnými podrobnosťami úderov, ktoré som potom dostal.

Keď som si pri tom smrteľnom zápase uvedomil, že zomriem, zalial ma pocit neuveriteľnej úľavy. Cítil som ju vo chvíli odchodu. Príchod na túto stranu bol upokojujúci, bolo to ako sen, v ktorom vidím sám seba spať. Môj posledný pohľad patrilo snehom a blatom obaleným topánkam môjho vraha. Zavrel som oči, akoby som zaspával, a ticho som sa pomínul.

Momentálne ma však neľahostojí, že zuby mi vypadali do skrvavených úst ako oriešky, ani to, že mám na nepoznanie dokaličenú tvár a že ma nechali v hĺbke studne – nie! Najhoršie je, že všetci predpokladajú, že stále žijem. Moju usu-

žovanú dušu mučí, že moja rodina a blízki, ktorí – áno – ktorí na mňa často myslia, si predstavujú, že som sa v dajakej banálnej veci zdržal niekde v Istanbule alebo že som sa vydal za inou ženou. Dost'! Bez meškania nájdite moje telo, pomodlite sa za mňa a pochovajte ma. No predovšetkým nájdite môjho vraha! Lebo aj keby ste ma pochovali do najnádhernejšej hrobky, pokiaľ ostane ten ničomník na slobode, budem sa v hrobe nepokojne prehadzovať, čakať a vyvolávať vo vás pocit, že ste ma zradili. Nájdite toho vražedného skurvysyna a ja vám dopodrobna vyrozprávam, čo vidím v posmrtnom živote. Ale vedzte jedno – keď ho chyťte, musíte ho pomaličky mučiť tak, že mu zverákom rozštiepate osem či desať kostí, najlepšie rebrá, potom mu prederavíte lebku bodcami, špeciálne vyhotovenými na tento účel mučiteľmi, a budete mu prameň po prameni vytrhávať odporne mastné vlasy, aby zakaždým zajačal.

Kto je ten vrah, ktorý ma tak trápi? Prečo ma tak prekvapivo zabil? Buďte zvedaví a majte tieto veci na zreteli. Vravíte, že na svete je plno naničhodných a hanebných vrahov? Urobil to tento, alebo tamten? Dovoľte mi, aby som vás varoval – v mojej smrti sa skrýva desivé sprisahanie proti nášmu náboženstvu, proti našim tradíciám a spôsobu, akým nazeráme na svet. Otvorte oči, odhaľte, prečo ma zničili nepriatelia života, v aký veríte, života, aký žijete, a islámu. Zistite, prečo jedného dňa môžu urobiť to isté vám. Jedno po druhom sa stane všetko, čo predpovedá veľký kazateľ Nusret Hodža z Erzurumu, ktorému som slzavo načúval. Dovoľte mi povedať aj to, že keby situácia, do ktorej sme upadli, bola opísaná v dajakej knihe, ani najzručnejší miniaturisti by sa nemohli nádejať, že ju zobrazia. Je to ako s Koránom – božechráň, aby ste mi zle rozumeli –, ohromujúca moc takej knihy vyviera z toho, že ju nemožno zobrazit'. Pochybujem, že tú skutočnosť plne chápete.

Počúvajte. Keď som bol učňom, priveľmi som sa bál a v dôsledku toho som nedbal na základné pravdy a hlasy, prichádzajúce zo sfér mimo pozemského života. O týchto veciach som žartoval. A skončil som v hĺbke tejto biednej

studne! Pozor, mohlo by sa to stať aj vám. Teraz mi už neostáva nič, iba dúfať, že sa celý rozložím a nájdu ma podľa pachu. Neostáva mi nič, iba nádej – a ešte predstava múk, aké dajaký dobrotivý človek zasadí tomu zverskému vrahovi, keď ho raz chytia.

2

Volajú ma Čierny

Po dvanásťročnej neprítomnosti som vstúpil do Istanbulu ako námesačník. „Volá ho zem,“ vraví sa o ľuďoch, ktorí zomierajú, a mňa privolala do mesta, kde som sa narodil a vyrástol, smrť. Keď som sa vrátil, nazdával som sa, že je to iba smrť. Neskôr tam postretnem aj lásku. Láska však bola čosi vzdialené a zabudnuté, takisto ako moje spomienky na život v tomto meste. Práve v Istanbule som sa pred dvanástimi rokmi beznádejne zamiloval do mladej sesternice.

Štyri roky po odchode z Istanbulu, keď som putoval po nekonečných stepiach, snehom zavalených horstvách a melancholických mestách Perzie, nosiac listy a vyberajúc dane, musel som si pripustiť, že pomaly zabúdam na tvár svojej detskej lásky, ktorú som tam zanechal. V narastajúcej panike som si zúfalo pripomínal jej tvár, no uvedomil som si, že tvár, ktorú dlho nevidíme, napriek láske bledne. Keď som bol na východe šiesty rok a cestoval som alebo pracoval ako tajomník v službách pašov, už som vedel, že tvár, ktorú si predstavujem, nie je tvár mojej milovanej. V ôsmom roku som zabudol, čo som si mylne vybavil v mysli v šiestom, a predstavil som si celkom iný zovňajšok. A v dvanástom roku, keď som sa ako tridsaťšesťročný vrátil do mesta, s bolesťou som si uvedomil, že tvár mojej milovanej mi už dávno unikla.

Mnohí priatelia a príbuzní počas môjho dvanásťročného vysídlenia zomreli. Zašiel som na cintorín, odkiaľ bolo vi-

dieť na Zlatý roh, a pomodlil som sa za matku a strýkov, ktorí počas mojej neprítomnosti skonali. Do spomienok mi prenikala zemitá vôňa hlíny. Pri matkinom hrobe niekto rozbil kameninový džbán. Nevedno prečo, ale pri pohľade na črepiny som sa rozplakal. Plačem za mŕtvou, alebo preto, že po toľkých rokoch, napodiv, ešte vždy stojím na začiatku života? Alebo preto, že som už doputoval na koniec životnej cesty? Slabo snežilo. V omámení poletujúcimi vločkami som sa tak zahĺbil do zvrátov svojho života, že som si ne všimol čierneho psa, ktorý na mňa hľadel z tmavého kúta cintorína.

Slzy uschli. Utrel som si nos. Keď som vychádzal z cintorína, zbadal som toho čierneho psa, ktorý priateľsky vrtel chvostom. Bývanie som si našiel v našej štvrti, kde som si prenajal dom, v ktorom kedysi žil príbuzný z otcovej strany. Domácej som zrejme pripomínal jej syna, ktorého na fronte zabili safiovsí perzskí vojaci, a tak pristala, že mi bude upratovať a variť.

Vydával som sa na dlhé, uspokojenie prinášajúce prechádzky ulicami, akoby som sa usadil nie v Istanbuli, ale dočasne v niektorom z arabských miest na druhom konci sveta. Ulice sa zúžili, tak sa mi aspoň zdalo. V niektorých častiach, kde boli cesty vtisnuté medzi domy, ktoré sa k sebe nakláňali, som sa musel primknúť k múru alebo k dverám, aby ma nezrazili obťažkané nákladné kone. Pribudlo bohatých ľudí, aspoň sa mi zdalo. Videl som ozdobný koč, priam citadelu, ťahanú pyšnými koňmi, aké v Arábii či v Perzii nevídať. Neďaleko Stĺpu s obručami som zbadal otravných žobrakov v handrách, ktorí sa tísli k sebe, a nad nimi sa vznášal pach vnútornosti z kuracieho trhu. Jeden z nich, slepý, sa usmieval, keď cítil padajúci sneh.

Keby mi bol niekto povedal, že Istanbul býval chudobnejší, menší a šťastnejší, asi by som neuveril, ale práve to mi hovorilo srdce. Dom mojej milovanej stál tam, kde stával vždy, medzi lipami a gaštanmi, ale býval tam už niekto iný, ako som sa dozvedel, keď som sa spýtal pri dverách. Zistil som, že matka mojej milovanej, teta z matkinej strany, zo-

mrela a jej muž, môj Enište, a jeho dcéra sa odsťahovali. Takto som sa dozvedel aj to, že otca a dcéru postihli isté nešťastia – od cudzích ľudí, ktorí prišli na zaklopanie otvorit' a ktorí sú v takých situáciách absolútne ústretoví, vôbec netušiac, ako nemilosrdne vám zlomili srdce a rozmetali sny. To všetko vám teraz nejdem opisovať. Dovoľte mi však povedať, že keď som si spomenul na teplé, svieže a slnečné letné dni v starej záhrade, všimol som si aj cencúle veľké ako môj malíčik, visiace na konároch lipy, a úbohosť, sneh a zanedbanosť tohto miesta teraz vyvolávali iba predstavu smrti. O tom, čo postihlo mojich príbuzných, som už čo-to vedel z listu, ktorý mi do Tabrízu poslal môj Enište. V liste ma vyzval na návrat do Istanbulu, chystá vraj tajnú knihu pre nášho sultána a chce, aby som mu pomáhal. Dupočul sa, že istý čas som v Tabríze pripravoval knihy pre osmanských pašov, provinčných miestodržiteľov a Istanbulčanov. Za zálohy od zákazníkov, ktorí si zadali v Istanbule objednávky na rukopisy, som hľadal miniaturistov a kaligrafov, roztrpčených vojnami a prítomnosťou osmanských vojakov, ale ešte neodišli do Kázvínu alebo do iného perzského mesta, a týchto majstrov – ponosujúcich sa na chudobu a nezájum – som najímал na písanie, ilustrovanie a viazanie stránok rukopisov, ktoré som potom posielal späť do Istanbulu. Keby vo mne nebol v mladosti môj Enište vzbudil lásku k ilustrovaniu a ku krásnym knihám, nikdy by som sa takými činnosťami nezaoberal.

Na trhovom konci mesta, kde kedysi býval môj Enište, som našiel majstra barbiera medzi tými istými zrkadlami, britvami, krčahmi s vodou a štetkami na mydlenie ako predtým. Pozorne sa mi prizrel, ale neviem, či ma spoznal. Po-tešilo ma, že lavór na umývanie vlasov, ktorý visel na reťazi zo stropu, stále opisoval pri hojdaní rovnaký oblúk, keď doň nalieval teplú vodu.

Niektoré štvrte a ulice, po ktorých som chodil v mladosti, ľahli v popole a dyme a ostali z nich spálené ruiny, kde sa schádzali túlavé psy a pomätení tuláci strašili miestne deti. V iných končinách, vyhladených ohňom, vyrástli veľké

bohaté domy. Prekvapovala ma ich výstrednosť, obloky z najdrahšieho benátskeho farebného skla a honosné dvojposchodové rezidencie s arkierovými oblokmí, vznášajúcimi sa vysoko nad múrmi.

Ako v mnohých iných mestách, ani v Istanbule peniaze už nemali hodnotu. Keď som sa vrátil z východu, pekárne, kde kedysi predávali veľké stodrachmové pecne chleba za jednu striebornú mincu, piekli teraz za tú istú cenu pecne polovičnej veľkosti a už nechutili tak ako v detstve. Keby sa moja nebohá matka dožila dňa, keď sa za tucet vajec platili tri strieborné mince, povedala by: „Mali by sme odísť, kým sliepky nebudú také rozmazané, že nám budú špiniť na hlavy, namiesto na zem.“ Ja som však vedel, že s problémom znehodnotených peňazí sa boria všade. Povrávalo sa, že flámske a benátske obchodné lode sú plné truhlíc s falšovanými mincami. V kráľovskej mincovni, kde kedysi vyrazili zo sto drachiem striebra päťsto mincí, teraz v dôsledku nekonečných bojov s Peržanmi razia z toho istého množstva osemsto mincí. Keď janičiari zistili, že mince, ktorými im platia, plávajú v Zlatom rohu ako sušená fazuľa popadaná z móla predavačom zeleniny, vzbúrili sa a obľahli sultánov palác, akoby to bola nepriateľská pevnosť.

V tomto období nemorálnosti, znehodnocovania peňazí, zločinu a krádeží si získal meno istý duchovný menom Nusret, ktorý kázal v Bajazidovej mešite a tvrdil o sebe, že pochádza z nášho vznešeného proroka Mohameda. Tento hodža z mestečka Erzurum pripisoval pohromy, ktoré v posledných desiatich rokoch dopadli na Istanbul – vrátane požiarov v štvrtiach Bahčekapy a Kazandžylar, morov, ktoré si vyžiadali nespočetné životy, a pádov malých osmanských pevností na západe do rúk vzbúreným kresťanom – poblúdeniu z Prorokovej cesty, nedodržiavaniu prísneho vznešeného Koránu, znášanlivosti s kresťanmi, otvorenému predaju vína a hre na hudobné nástroje v derviškých domoch.

Predavač nakladanej zeleniny, ktorý ma zápalisto informoval o duchovnom z Erzurumu, povedal, že do absolútneho úpadku, z ktorého bude ťažké uniknúť, nás ťahajú falšo-

vané mince – nové dukáty, falošné floriny s vyrazenými levmi a osmanské mince s ustavične klesajúcim obsahom striebra – zaplavujúce trhy a bazáre presne tak ako Čerkesi, Abcházci, Megreli, Bosniaci, Gruzínci a Arméni zaplňajú ulice. Vravel, že v kaviarňach sa schádzajú lotri a buriči, ktorí až do svitania obracajú ostatných na svoju vieru, že otrhanci pochybného charakteru, šialenci, ktorí prepadli ópium, a stúpenci zakázanej dervišskej sekty Kalandarov, vyhlasujúci, že kráčajú po Alláhovej ceste, trávajú noci v derviškých domoch, tancujú na hudbu, prepichávajú sa bodcami, oddávajú sa všemožným zvrátenostiam a nakoniec sa surovo pária jeden s druhým a s každým chlapcom, na ktorého natrafia.

Neviem, či ma vábila melodická hra lutny, alebo či som v spleti spomienok a túžob už nevládal znášať neprijemne dotieravého predavača zeleniny, no hudbu som využil ako zámienku vycúvať z rozhovoru. Viem však toto – keď si zamilujete mesto a často sa po ňom prechádzate a poznávate ho, vaše telo, nehovoriac o duši, po viacerých rokoch tak dobre spozná ulice, že v záchvate melanchólie, prebudenej azda ľahkým, nekonečne smutne padajúcim snehom, sa pristihnete, že nohy vás samy od seba nesú k niektorému obľúbenému návršiu.

Tak sa stalo, že som odišiel z Podkovárskeho trhu a z miesta pri mešite Sülejmanije som pozoroval sneh, padajúci do Zlatého rohu. Už sa začínal všíť na strechách, obrátených na sever, a na častiach kupoly, vystavených severovýchodnému vetru. Blížiaci sa loď, na ktorej s'ahovali plachty, ma pozdravila pleskotaním plátna. Farba plachiet bola rovnako olovenohmlistá ako hladina Zlatého rohu. Cyprusy a platany, strechy, skl'učujúci súmrak, zvuky, prichádzajúce z nižšie položených štvrtí, volanie podomových obchodníkov a krik detí, hrajúcich sa na nádviariach mešit, to všetko sa mi miešalo v hlave a dôrazne ohlasovalo, že odtiaľ budem môcť žiť iba v tomto meste. Mal som pocit, že sa predomnou môže zrazu zjaviť tvár mojej milovanej, ktorá mi roky unikala.

Vykročil som dolu kopcom a zamiešal som sa do davov. Po zvolávaní na večerné modlitby som si nasýtil žalúdok u pečeniara. V prázdnom obchodíku som pozorne počúval majiteľa, ktorý záľubne pozoroval každé moje sústo, akoby krmil mačku. Na jeho popud a podľa jeho nasmerovania som zabočil do jednej z úzkych uličiek za trhom s otrokmi – hodnú chvíľu po tom, čo ulice stemneli – a našiel som kaviareň.

Bolo tam natrieskané a teplo. Na vyvýšenom pódiu pri peci na drevo sedel rozprávač, akých som vídal v Tabríze a v perzských mestách, a tu ho volali oponár. Rozvinul a zavesil pred dav obraz psa, narýchlo, ale s istou eleganciou nakresleného na drsnom papieri. Hlas prepožičal psovi a z času na čas ukázal na kresbu.